

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Факультет психології та історії
Кафедра філософії та соціальних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
завідувач кафедри

д.ф.н., проф. Харченко Ю. В.

«28» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи геополітики

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: А Освіта

(шифр, назва галузі)

Спеціальність: А4.07 Середня освіта (Географія)

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма Середня освіта (Географія)

(назва)

Форма навчання денна, заочна

(денна, заочна.)

2025-2026 навчальний рік

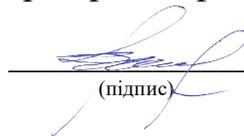
Робоча програма навчальної дисципліни “Основи геополітики” розроблена на основі освітньо-професійної програми “Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота” навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня “магістр” за спеціальністю А4.07. Середня освіта (Географія)

Розробники: Маслова Наталія Миколаївна, доцент, доцент кафедри філософії та соціальних наук, кандидат географічних наук, доцент

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософії та соціальних наук

Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри філософії та соціальних наук

(підпис)

Харченко Ю. В.
(прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни “Основи геополітики” для студентів спеціальності А4.07 Середня освіта (Географія) за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. – ЦДУ імені В. Винниченка, 2025. – 24 с.

© Маслова Н. М., 2025 рік
© ЦДУ імені В. Винниченка,
2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни		
		денна форма навчання	заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 4,5	Галузь знань <u>А Освіта</u> (шифр і назва)	Нормативна/ за вибором		
Індивідуальне навчально-дослідне завдання _____ (назва)	Спеціальність: <u>А4.07 Середня освіта (Географія)</u> (шифр і назва)	Рік підготовки		
		1-й	1-й	
Загальна кількість годин – 135		Семестр		
		2-й	2-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Освітня програма: <u>Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота</u> (шифр і назва)	28 год.	8 год.	
		Практичні, семінарські		
		18 год.	4 год.	
		Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лабораторні	
			- год.	-
			Самостійна робота	
			89 год.	123 год.
			Індивідуальні завдання:	
			- год.	
			Вид контролю:	
залік	залік			

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: сформувати знання про основи геополітики як практичного інструменту розв'язання регіональних проблем у світі та в Україні, суть геополітичних теорій та концепцій, уявлення про геополітичну структуру сучасного світу та геополітичні процеси у ньому.

Завдання:

- ознайомити з теоретико-методологічними основами геополітики (об'єкт та предмет дослідження, парадигми, підходи, методи дослідження тощо);
- сформувати уявлення про історію розвитку геополітики;
- ознайомити з основними напрямками, течіями та школами геополітики, геополітичними теоріями і концепціями;
- сформувати знання про теорії сучасного світовлаштування, сучасну геополітичну структуру світу, про співвідношення сил у світовій політиці, геополітичні процеси та

закономірності взаємодії геополітичних факторів, які впливають на стратегічний потенціал держав, особливості геостратегії провідних держав світу;

- проаналізувати геополітичні відносини у сучасному світі, розглянути основні регіональні геополітичні проблеми у світі, виявити передумови і фактори сучасних геополітичних конфліктів у світі;
- розглянути сучасні геополітичні проблеми України, особливості її політико-географічного положення, ознайомити з геополітичними доктринами України. ;
- прищепити навички самостійної роботи з різними джерелами політичної, економічної та географічної інформації (картами, схемами, статистичними даними, літературою, ілюстрованим матеріалом, ресурсами всесвітньої мережі Internet тощо);
- закріплення знань політико-географічної номенклатури тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі *компетентності*:

Інтегральна: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі або проблеми в галузі середньої (у т.ч. профільної) освіти (за предметною спеціальністю А4.07 Середня освіта (Географія)) та вищої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, географічної науки, здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень за умови комплексності та невизначеності умов організації освітнього процесу.

загальні	фахові
<p>ЗК2. Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу; здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК3. Здатність до провадження дослідницької та/або інноваційної діяльності, проведення науково-педагогічних досліджень, прогнозування та презентування їх результатів; розробки, презентування освітніх проєктів та управління ними.</p> <p>ЗК7. Здатність працювати в міжнародному контексті та в глобальному інформаційному середовищі за професією, володіння основами медіаграмотності.</p> <p>ЗК8. Розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи; здатність до комунікації та міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність), толерантне ставлення та повага до культурної різноманітності.</p>	<p>ФК1. Здатність усвідомлювати та інтегрувати концептуальні природничо-географічні, суспільно-географічні, картографічні, психолого-педагогічні, краєзнавчо-туристичні знання та навички, орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньонауковому просторі з метою розширення й актуалізації географічних і психолого-педагогічних знань.</p> <p>ФК4. Здатність до поглиблення знань і вдосконалення предметної області природничої, антропогенної, суспільної географії, картографії та геоінформаційних технологій, методики навчання географії, організації краєзнавчо-туристичної діяльності, що включають новітні наукові здобутки у сфері професійної педагогічної діяльності, є основою для оригінального мислення, проведення досліджень та критичного осмислення професійних проблем.</p> <p>ФК5. Здатність пояснювати особливості розвитку географічної науки на різних часових та змістовних рівнях, етапах; встановлювати закономірності розвитку географії; застосовувати різні методи географічних досліджень відповідно до основних парадигм в географії; розкривати прояви географічних законів і закономірностей.</p> <p>ФК6. Здатність пояснювати устрій сучасної світосистеми, суперечливі та проблемні питання політичної карти світу; встановлювати передумови виникнення та прогнозувати наслідки міждержавних конфліктів,</p>

територіальних спорів, проявів сепаратизму у регіонах та країнах світу.

ФК7. Здатність аналізувати сучасні проблеми соціально-економічного розвитку країн та регіонів світу, виявляти їх причини та закономірності географічного поширення, порівнювати особливості проявів демографічних, соціальних, економічних, політичних, екологічних проблем в різних типах країн, прогнозувати можливі наслідки та пропонувати шляхи їх вирішення.

ФК17. Здатність формувати в учнів/студентів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у професійній діяльності вчителя/викладача географії.

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

Знання і розуміння

ПРН1. Розуміє концептуальні засади та основні теоретико-методологічні проблеми природничої, антропогенної, суспільної географії, картографії та геоінформаційних технологій, методики навчання географії та профільної географії на рівні новітніх наукових здобутків.

ПРН2. Знає та застосовує поняттєво-концептуальний апарат географії, теоретичні й емпіричні досягнення психології, педагогіки та методики навчання географії, що дозволяє пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії та освітнього процесу з географії, організовувати дослідницьку роботу.

ПРН3. Пояснює особливості розвитку географічної науки на різних часових та змістовних рівнях, етапах; встановлює закономірності розвитку географії; застосовує різні методи географічних досліджень відповідно до основних парадигм в географії; розкриває прояви географічних законів і закономірностей.

ПРН4. Пояснює устрій сучасної світосистеми, розкриває суперечливі та проблемні питання політичної карти світу; встановлює передумови виникнення та прогнозує наслідки міждержавних конфліктів, територіальних спорів, проявів сепаратизму у регіонах та країнах світу.

ПРН5. Аналізує сучасні проблеми соціально-економічного розвитку країн та регіонів світу, виявляє їх причини та закономірності географічного поширення, порівнює особливості проявів демографічних, соціальних, економічних, політичних, екологічних проблем в різних типах країн, прогнозує можливі наслідки та пропонує шляхи їх вирішення.

Уміння/навички

ПРН12. Здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи, інформаційно-комунікаційні технології.

Автономія і відповідальність

ПРН19. Демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та вміння формувати її в учнів/студентів.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади та історія розвитку геополітики

Тема 1. Теоретико-методологічні основи геополітики. Об'єкт, предмет, завдання геополітики. Структура геополітики. Зовнішня та внутрішня геополітика. Загальні геополітичні дисципліни. "Галузеві" геополітичні дисципліни. Комплексні та прикладні геополітичні дисципліни. Міжпредметні зв'язки геополітики. Актуальні завдання сучасної геополітики. Категорії геополітики. Геополітичний простір, його сутність. Геополітичні поля. Геополітичні відносини. Геополітичний баланс сил. Геополітичний контроль. Типи контролю над геопростором. Геополітична свідомість, її витoki. Парадигми геополітики. Основні закони геополітики. Закон планетарного дуалізму — протистояння

телурократії й таласократії. Дискусійність законів геополітики. Геополітичні епохи.

Тема 2. Історія становлення та розвитку геополітики. Основні підходи до періодизації розвитку геополітики. Концепції цивілізаційного підходу до історичного процесу. Формування геополітичних ідей в античну епоху. Середньовічна геополітична думка. Військово-стратегічні теорії. Концепція географічного детермінізму як основа геополітичних ідей Нового часу. Зародження геополітики як науки. Витоки геополітики та її еволюція впродовж XIX-першої половини XX ст. Вплив на розвиток геополітики праць Ф. Ратцеля. Тенденції розвитку та основні школи геополітики другої половини XX ст. Становлення української геополітичної думки до початку XX ст. Геополітична спадщина С. Рудницького, Ю. Липи., В. Кубійовича. Сучасний стан геополітичних досліджень в Україні.

Тема 3. Напрями, школи та течії геополітики. Школи геополітики: німецька, британська, американська, французька, російська, італійська, скандинавська тощо. Основні геополітичні теорії і концепції. Німецька школа: Ф. Ратцель, Р. Челлен, К. Хаусхофер, К. Шмітт. Геополітичні ідеї Ф. Ратцеля. Геополітичні погляди Р. Челлена. Концепція “Серединної Європи”. Геополітичні погляди К. Хаусхофера. Нацистська геополітика. Британська школа: Х. Маккіндер, П. Тейлор, А. Тойнбі. Геополітична теорія Х. Дж. Маккіндера. “Хартленд”. Американська школа: А. Мехен, Н. Спикмен, С. Коен, І. Валлерстайн, С. Хантінгтон, З. Бжезінський. Теорія “морської могутності” А. Мехена. Геополітична концепція Н. Спикмена. Французька школа “географії людини” П.В. де ла Блаша. Російська школа: В. Семенов-Тянь-Шанський, П. Савицький, Л. Гумільов, О. Дугін. Євразійство як геополітичне вчення. Ідеї провідних євразійців. Українська школа: Ю. Липа, С. Рудницький, В. Дергачов, М. Багров. Основні течії геополітики: «органіцизм», атлантизм, континенталізм, євразійство.

Розділ 2. Геополітична структура сучасного світу

Тема 4. Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі. Еволюція міжнародних відносин у XX ст. Трансформації міжнародних систем. Біполярна геополітична модель світу після Другої світової війни. Сучасна глобалізація. Уявлення про уніполярний світ. “Новий світовий порядок”. Багатополярна і багатоярусна геополітична модель сучасного світу. Теорії сучасного світовладштування: модель геостратегічних сфер та геополітичних регіонів С. Коена, концепція зіткнення цивілізацій С. Хантінгтона, концепція уніполярного світу А. Страуса, гіпотеза «семи паралелей однополярного світового простору» Й. Галтунга, концепція геостратегічних агентів та геополітичних центрів З. Бжезінського. Геополітична структуризація світу. Геополітичні макрорегіони світу. Геополітичні регіони. Геополітичні субрегіони. Геополітичні “осі”, “полюси” (“центри”). Геополітична взаємодія цивілізацій на міжнародній арені: співпраця і конфлікти. Регіоналізація геополітичних процесів. Держави світу. Основні геополітичні порядки (рівні) держав світу. Гео економічна структура світу. Моделі “Північ–Південь”, “Захід–Схід”. Модель світу відповідно до теорії І. Валлерстайна. Великі гео економічні простори на Землі. Геополітика і Світовий океан. Державні території у Світовому океані. Території зі змішаним правовим режимом. Міжнародні території. Міжнародні протоки та канали.

Світовий політичний розвиток на початку XXI ст.: загальний геополітичний аналіз. Теорії щодо закономірностей світового політичного розвитку. Політична модернізація: теоретико-методологічний аспект. Моделі та новітні форми геополітичних перерозподілів. Глобалізація геополітики. Основи хронополітики. Виникнення та еволюція теорії великих гео економічних та світосистемних циклів. Поняття «світосистема» та «світоекономіка». Теорії світових систем та принципи світосистемного підходу (Ф.Бродель, Б.Ерасов, К.Гілб, І.Валерстайн). Сучасні форми «центр-периферійних» відносин та їх теоретичне обґрунтування. Сучасні теоретичні проблеми світових геополітичних циклів–циклів гегемонії (Дж. Модельський, В. Томпсон, П. Тейлор, Н.Д. Кондратьєв, Дж. Голдстайн, І. Валлерстайн, В.Л. Цимбурський). Цикли гегемоній П. Тейлора. Теорія “геополітичної динаміки в зміні світових порядків”. “Великі цикли кон’юнктури” М. Кондратьєва.

Геополітичний конфлікт, типи геополітичних конфліктів. Міжцивілізаційні конфлікти. Інформаційна геополітика. Геоінформаційні конфлікти. Інформаційні війни. Війна як інструмент геополітики в історії людства. Воєнно-політичний конфлікт. Головні фактори, що викликають воєнно-політичні конфлікти. Виникнення і розвиток воєннополітичного конфлікту. Об’єкт, предмет, засоби, суб’єкти воєнно-політичного конфлікту. Типології воєнно-політичних конфліктів. Динаміка воєнно-політичних конфліктів. Типи стратегій держав. Результати воєнно-політичних конфліктів. Врегулювання конфліктів. Геополітичний аналіз воєнно-політичних конфліктів. Географія воєнно-політичних конфліктів у сучасному світі. Гео економічний конфлікт. Гео економічні війни. Локальні та регіональні конфлікти у сучасній Європі. Балканський вузол у 90-х роках XX ст. – на початку XXI ст. Югославська криза: причини та перебіг. ООН, НАТО і югославська криза. Косівська проблема: історичні витоки та сучасний стан. Македонія в контексті югославської кризи. Придністровський конфлікт. Гагаузія. Історичні витоки придністровського конфлікту. Збройний конфлікт початку 90-х років XX ст. Спроби дипломатичного вирішення придністровського конфлікту та його сучасний стан. Особливості Гагаузії.

РФ і її кавказький регіон. Перша і Друга Чеченські війни. Проблема Дагестану й Інгушетії. Кади́ровщина. Проблема Нагірного Карабаху. Локальні та регіональні конфлікти в нових геополітичних умовах. Історичні витоки нагірно-карабахського конфлікту. Перебіг подій наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. Сучасний стан. Конфлікти на території Грузії. Південна Осетія та Абхазія: історичні витоки конфліктів. Російсько-грузинська війна 2008 р. Невизнані республіки: сучасний стан. Гібридизація конфліктів: окупація Криму та ОРДЛО Російською Федерацією. Референдум 1 грудня 1991 р. в Криму. Мешковщина. Отримання автономного статусу у складі України. Другий Майдан і розгортання подій в Криму: «зелені чоловічки». Анексія Криму та її міжнародно-правові наслідки. Регіональні особливості Донецької і Луганської областей. Революція Гідності на Сході України. Проголошення В. Путіним курсу на Новоросію. Агресія РФ. Проголошення ЛНР і ДНР. Мінський процес. Локальні та регіональні конфлікти Близького Сходу Арабо-ізраїльський конфлікт Історичні витоки конфлікту. Сучасний стан конфлікту. Проблема державних кордонів Ізраїлю. Питання статусу Єрусалиму. Проблема палестинських біженців. Проблема будівництва ізраїльських поселень на окупованих ним територіях. Проблеми автономії і державотворення на арабській території Палестини. Діяльність організацій “Хамас” і “Хезболла”. Чинник Ірану. Сирійський конфлікт Історичні витоки сирійського конфлікту. Основні сторони конфлікту. Курдське питання. Інтереси Ірану, Ізраїлю, Туреччини, США, РФ та ЄС у конфлікті. Діяльність «Ісламської держави» в Сирії та Іраку. Локальні та регіональні конфлікти Південної Азії, ПівденноСхідної Азії та Східної Азії. Конфліктний потенціал Південної Азії та Південно-Східної Азії Кашмірська проблема в індійсько-пакистанських відносинах: історичні витоки та сучасний стан конфлікту. Проблема ядерного протистояння між Індією та Пакистаном. Інтереси провідних держав світу (США, Росії, ЄС, Китаю) в регіоні. Переслідування рохінджа у М’янмі. Інтереси країн Південно-Східної Азії в суперечностях у Південно-Китайському морі. Конфліктний потенціал Східної Азії Суперечності Росії та Японії за Курильські острови. Суперечності Японії та Китаю. Значення принципу “дві системи - одна держава” для завершення деколонізації територій Китаю і для вирішення проблеми Тайваню. Ядерна програма Північної Кореї. Реакція світового співтовариства на дії Північної Кореї. Локальні та регіональні конфлікти Африки. Конфлікти і конфліктний потенціал країн Африки «Нова» роль Африки у ХХІ ст. Африка як арена боротьби за сфери впливу між провідними центрами сили. Інтереси в Африці США, Китаю, країн Європи та Росії. Африка – регіон конфліктів. Основні причини африканських конфліктів. Громадянська війна в Ефіопії і Сомалі. Перемога Еритреї у війні з урядом Менгісту Хайле Маріама в Адіс-Абебі. Міжпле́мінна боротьба між хуту і тутсі в Руанді і сусідніх країнах. Збройний виступ проти правління Дж.Мобуту в Конго. Громадянська війна у Сьєрра-Леоне, Ліберії і участь міжафриканських сил у спробах врегулювання. Роль Нігерії. Конфлікт і Судані. Утворення Південного Судану. «Арабська весна» і її наслідки для арабських країн Північної Африки. Країни Північної та Латинської Америки в системі сучасних міжнародних відносин. Конфліктний потенціал країн Північної та Латинської Америки Відносини США з Канадою і Мексикою. Відносини США з країнами Латинської Америки. Локальні та регіональні конфлікти в нових геополітичних умовах. Геополітична ситуація в Латинській Америці. Основні центри сили. Стан територіальних проблем у відносинах між латиноамериканськими країнами. Збройна боротьба в Латинській Америці (Перу, Колумбія, Венесуела тощо). Наркобізнес і США. Роль Куби в Латинській Америці. Куба і США.

Тема 5. Європа в геополітичному вимірі. Геополітика України. Геополітична ситуація в Європі після Другої Світової війни. Місце об’єднаної Європи на сучасній політичній карті світу. Геополітичні та гео економічні аспекти утворення і розвитку ЄОБС — ЄЕС — ЄС. Розширення ЄС на схід: геополітичні та гео економічні наслідки. Геополітичні перспективи подальшого розвитку ЄС. НАТО: геополітичні засади створення і розвитку. Трансформація НАТО. Геополітичне розширення НАТО, основні наслідки. Сучасна геостратегія НАТО. Геополітика Великої Британії в повоєнний період. Геостратегія Великої Британії часів М. Течер. Геополітика Великої Британії в Європі. Сучасна геостратегія Великої Британії. Геополітика повоєнної Франції. Геостратегія Франції на міжнародній арені при президенті Ш. де Голлі. Ядерний та космічний аспекти геополітики Франції. Геополітичні інтереси Франції в Африці. Сучасна геополітика Франції. Геополітика ФРН. Об’єднання двох Німеччин. Формування нової геополітичної моделі сучасної ФРН. Геостратегія об’єднаної Німеччини в Європі та світі. Геополітична ситуація в Середземномор’ї. Геополітика сучасної Італії в Європі. Геополітика Іспанії. Геополітична ситуація в Центральній Східній Європі. Сучасні геополітичні інтереси держав регіону. Місце України на геополітичній мапі світу. «Мала Євразія» у геополітичному вимірі. Росія – світовий та регіональний геополітичний гравець. Проблеми взаємодії України й Російської Федерації в сучасних умовах.

Геополітика України. Внутрішня геополітика України як засіб оптимізації територіально-політичної системи. Завдання державної геополітики України в контексті внутрішніх та зовнішніх викликів її територіально-політичній стабільності та цілісності. Проблеми зміцнення державного кордону України та

оптимізації геополітичних стосунків із сусідніми державами. Перспективи та напрями вдосконалення державно-територіального устрою України. Зрівноваження соціально-культурних інтересів та формування культурної самобутності держави як основні напрямки геокультурної політики. Політико-географічні проблеми утвердження в Україні національної ідеї та становлення політичної нації. Зовнішня геополітика України в контексті світових територіально-політичних процесів. Геополітичні інтереси та національна безпека України. Сучасна геополітична карта світу: структура, тенденції та чинники змін. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства. Геополітичні аспекти становлення незалежної України. Юридичне оформлення геостратегії української незалежної держави. Особливості геополітичного статусу України та необхідність їх врахування в українській геополітичній доктрині. Входження України в систему міжнародних відносин: реальні здобутки та нерозв'язані проблеми. Глобальні та загальноєвропейські політичні процеси і геополітика України. Головні геополітичні реалії, що детермінують українську геостратегію: США, об'єднана Європа та Росія. Багатовекторність української геостратегії. Україна в геополітичному просторі колишнього СРСР. Геополітичний сенс Кримської проблеми. З. Бжезінський про українську державу як геополітичну вісь. С. Хантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України. Г. Кіссінджер про місце та роль України в новій системі глобального балансу сил. Сучасні геополітичні проблеми України (відкритість території, роль Чорного та Азовського морів, особливості природних умов; Україна на перехресті геополітичних інтересів сусідніх держав). Геополітичні доктрини України. Зовнішньоекономічні зв'язки та зовнішньоекономічна політика України. Конструктивна геополітика зрівноваження інтересів усіх держав як раціональна відповідь на глобальні виклики. Національні інтереси сучасної України та їх геополітичні аспекти. Проблема “убезпечення” західного та євразійського векторів української геостратегії. Можливі наслідки інтеграції України до Євроатлантичного простору. Південно-східний вектор української геостратегії в структурі українських геополітичних інтересів. Національна безпека України та її геополітичні складові. Українські вчені про шляхи забезпечення національної безпеки України. Глобалізаційні процеси та проблема національної безпеки України.

Тема 6. Геополітика США. Історичний розвиток геополітики США. Північноамериканська інтеграція. Поле геостратегічних інтересів США. “Доктрина Монро”. Геополітичне розширення США в XIX ст. Концепція “ізоляціонізму”. Геополітика “великого кийка”. Прояви інтервенціонізму в кінці XIX ст., під час Першої світової війни. Геополітика США напередодні та під час Другої світової війни. Геополітика США періоду “холодної війни”. Доктрина Г. Трумена. Політика “стримування” СРСР. Геополітика “гнучкого реагування”. Період “розрядки”. “Ренесанс” “холодної війни”. Геополітична перемога США. Неоатлантизм в теорії і зовнішній політиці США. “Превентивний інтервенціонізм”. “Гуманітарний інтервенціонізм”. Геополітична експансія США до басейну Перської затоки. Окупація Афганістану та Іраку. Роль США в НАТО. Геополітика США в Європі. Взаємовідносини США з провідними державами Західної Європи. Геостратегія США щодо сучасної Росії. Геостратегія США щодо КНР. Геополітика США стосовно Японії. Геостратегічний “Джакотський трикутник”. Геостратегія США в Південно-Східній та Південній Азії. Стратегія США на Близькому Сході. Геополітичні інтереси США в Африці. Геополітика США щодо країн Північної та Тропічної Африки. Геостратегічна роль США в Америці. Геоекономічна інтеграція в НАФТА. Геополітичні інтереси США в Латинській Америці.

Тема 7. Геополітика провідних держав Азії. Фактори сучасної геополітичної ситуації в регіоні. Загальна характеристика основних геополітичних акторів. Особливості сучасної геополітичної ситуації у Східній та Південно-Східній Азії. Геополітичне положення КНР. Геополітична ідея “Великого Китаю”. Зростання геополітичної могутності. Геополітичні і геоекономічні аспекти взаємовідносин між КНР і США. Геополітична проблема Тайваню. Регіональна геополітика КНР. Японія як геостратегічний союзник США. Проблема “Північних територій”. Взаємовідносини між Японією і Китаєм. Регіональна геополітика Японії. Геополітичні проблеми утворення незалежної Індії. Взаємовідносини між Індією і Пакистаном; лінія геополітичної напруги в Кашмірі. Відносини між Індією і КНР. Геостратегія Індії в басейні Індійського океану. Геополітика сучасного Пакистану. Теорія ісламського світового порядку. Геополітичні проблеми взаємовідносин ісламського і західного світів. Арабські країни; спільні риси геополітики. Геополітична роль Саудівської Аравії. Геоекономічний потенціал Ірану, його геополітика. Геополітика Туреччини, її роль у Чорноморському регіоні та на Близькому Сході. Геополітичні аспекти проблеми Кіпру.

Тема 8. Геополітика Російської Федерації. Геополітичні аспекти утворення і розвитку Російської імперії. Геополітика Російської імперії у XVIII — на початку XX ст. Геополітика Радянського Союзу у міжвоєнний та повоєнний період. Доктрина Брежнева. Доктрина Горбачова. Російська Федерація — “геополітична спадкоємиця” СРСР. Погіршення геополітичного положення після руйнації СРСР. Внутрішня геополітика Росії. Сучасна геостратегія Російської Федерації у світі. Геоекономічна стратегія. Воєнна доктрина. Політика забезпечення геостратегічного контролю над пострадянським

геопростором. Відносини Росії з ЄС. Взаємовідносини Росії з НАТО. Взаємовідносини Росії з провідними країнами Європи: Німеччиною, Великою Британією, Францією, Італією. Геостратегія Росії щодо країн Центральної та Східної Європи. Геостратегія Росії щодо України. Геостратегічний вектор Росії на співпрацю з Китаєм. Геополітичні аспекти взаємовідносин між Росією й Японією. Геополітика Росії в Південній Азії. Сучасна геостратегія Росії на Близькому Сході. Геополітика Російської Федерації в Африці та Латинській Америці.

Тема 9. Геополітична ситуація в Африці та Латинській Америці. Геополітичні процеси в Африці. Вплив західних держав на геополітичний і гео економічний простір Африки. Міжетнічні і міжрелігійні конфлікти на теренах Африки. Регіональна інтеграція. Арабські країни Північної Африки. Геополітична роль Єгипту. Магрибські країни: особливості геополітики і гео економіки. Геополітична ситуація в Західній Африці. Нігерія — провідний актор: зовнішня та внутрішня геополітика. Геополітична ситуація в Центральній Африці; проблеми врегулювання конфліктів. Геополітична ситуація у Східній Африці. 7 Південна Африка — провідна країна континенту. Геополітика ПАР. “Африканський ренесанс”. Інтеграційні процеси в Латинській Америці. Субрегіональні інтеграційні угруповання. Гегемоністський вплив США на геополітичний і гео економічний простір Латинської Америки: історія і сучасність. Антиамериканські тенденції в геополітиці окремих держав Латинської Америки. Геополітика Куби та Венесуели. Геополітика Мексики; протиріччя між латиноамериканською солідарністю й економічною інтеграцією зі США. Геополітична і гео економічна роль Бразилії в Латинській Америці. Геостратегія Бразилії на міжнародній арені. Геополітика Аргентини. Геополітика та гео економіка Чилі.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього го	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	ла б.	ін д.	СРС		л	п	лаб	інд	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади та історія розвитку геополітики												
Тема 1. Теоретико-методологічні основи геополітики.	13	2	1			10	12	-	-			12
Тема 2. Історія становлення та розвитку геополітики.	13	2	1			10	14	-	-			14
Тема 3. Напрями, школи та течії геополітики.	24	6	4			14	24	2	2			20
Разом за розділом 1	50	10	6			34	50	2	2			46
Розділ 2. Геополітична структура сучасного світу												
Тема 4. Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	20	4	2	-	-	14	24	2	2			20
Тема 5. Європа в геополітичному вимірі. Геополітика України	14	4	2	-	-	8	13	1	-			12
Тема 6. Геополітика США. Історичний розвиток геополітики США.	12	2	2	-	-	8	13	1	-			12
Тема 7. Геополітика провідних держав Азії.	15	4	2			9	13	1	-			12

Тема 8. Геополітика Російської Федерації.	12	2	2			8	10	1	-			9
Тема 9. Геополітична ситуація в Африці та Латинській Америці.	12	2	2			8	12	-	-			12
Разом за розділом 2	85	18	12	-	-	55	85	6	2			77
Усього годин	135	28	18	-	-	89	135	8	4			123
ІНДЗ												
ІНДЗ	-	-	-	-	-	-						
Усього годин	135	28	18	-	-	89	135	8	4			123

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

4.1.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретико-методологічні основи геополітики.	2
2	Історія становлення та розвитку геополітики.	2
3	Напрями, школи та течії геополітики.	6
4	Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	4
5	Європа в геополітичному вимірі. Геополітика України.	4
6	Геополітика США. Історичний розвиток геополітики США.	2
7	Геополітика провідних держав Азії.	4
8	Геополітика Російської Федерації.	2
9	Геополітична ситуація в Африці та Латинській Америці.	2
	Разом	28

4.1.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
2	Напрями, школи та течії геополітики.	2
3	Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	2
	Разом	4

4.2. Теми семінарських (практичних) занять

4.2.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Геополітика як наука: теоретико-методологічні засади та історія розвитку.	2
2	Напрями, школи та течії геополітики. Німецька, британська та американська школа геополітики.	2
3	Напрями, школи та течії геополітики. Російська, італійська, скандинавська та інші школи геополітики. Українська школа геополітики.	2
4	Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	2
5	Європа в геополітичному вимірі. Геополітика України	2
6	Геополітика США. Історичний розвиток геополітики США.	2

7	Геополітика провідних держав Азії.	2
8	Геополітика Російської Федерації.	2
9	Геополітична ситуація в Африці та Латинській Америці.	2
	Разом	18

4.2.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Напрями, школи та течії геополітики. Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	2
2	Геополітична структура сучасного світу. Геополітичні конфлікти в сучасному світі.	2
	Разом	4

4.3. Темати лабораторних занять не передбачено

4.4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади та історія розвитку геополітики			
1.	Геополітична свідомість, її витоки.	4	6
2.	Закон планетарного дуалізму — протистояння телурократії й таласократії. Дискусійність законів геополітики.	6	6
3.	Геополітичні епохи.	2	4
4.	Формування геополітичних ідей в античну епоху.	4	4
5.	Середньовічна геополітична думка.	4	6
6.	Військово-стратегічні теорії.	4	4
7.	Італійська школа геополітики.	2	4
8.	Скандинавська школа геополітики.	2	4
9.	Французька школа “географії людини” П.В. де ла Блеша.	2	4
10.	Основні ідеї представників української школи геополітики. Геополітична спадщина С. Рудницького, Ю. Липи., В. Кубійовича, І. Франка, М. Грушевського, Д. Донцова та ін.	4	4
Розділ 2. Геополітична структура сучасного світу			
11.	Локальні та регіональні конфлікти у сучасній Європі. Балканський вузол у 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Югославська криза. Косівська проблема: історичні витоки та сучасний стан. Придністровський конфлікт. Спроби дипломатичного вирішення придністровського конфлікту та його сучасний стан. Особливості Гагаузії.	3	4
12.	Проблема Нагірного Карабаху. Історичні витоки нагірно-карабахського конфлікту. Перебіг подій наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. Сучасний стан. Конфлікти на території Грузії. Південна Осетія та Абхазія: історичні витоки конфліктів. Російсько-грузинська війна 2008 р. Невизнані республіки: сучасний стан.	3	4
13.	Локальні та регіональні конфлікти Близького Сходу Арабо-ізраїльський конфлікт Історичні витоки конфлікту. Сучасний стан конфлікту. Питання	3	4

	статусу Єрусалиму. Проблеми автономії і державотворення на арабській території Палестини. Діяльність організацій “Хамас” і “Хезболла”. Чинник Ірану. Сирійський конфлікт: історичні витоки та основні сторони. Курдське питання. Інтереси Ірану, Ізраїлю, Туреччини, США, РФ та ЄС у конфлікті. Діяльність «Ісламської держави» в Сирії та Іраку.		
14.	Локальні та регіональні конфлікти Південної Азії, Південно-Східної Азії та Східної Азії. Кашмірська проблема: історичні витоки та сучасний стан конфлікту. Проблема ядерного протистояння між Індією та Пакистаном. Інтереси провідних держав світу (США, Росії, ЄС, Китаю) в регіоні. Переслідування рохінджа у М'янмі. Територіальні претензії у Південно-Китайському морі. Суперечності Росії та Японії за Курильські острови. Суперечності Японії та Китаю. Проблема Тайваню. Ядерна програма Північної Кореї. Реакція світового співтовариства на дії Північної Кореї.	3	4
15.	Локальні та регіональні конфлікти Африки. Громадянська війна в Ефіопії і Сомалі. Перемога Еритреї у війні з урядом Менгісту Хайле Маріама в Адіс-Абебі. Міжплеменна боротьба між хуту і тутсі в Руанді і сусідніх країнах. Збройний виступ проти правління Дж.Мобуту в Конго. Громадянська війна у Сьєрра-Леоне, Ліберії. Роль Нігерії. Конфлікт і Судані. Утворення Південного Судану. «Арабська весна» і її наслідки.	2	4
16.	Геополітика повоєнної Франції. Геостратегія Франції на міжнародній арені при президенті Ш. де Голлі. Ядерний та космічний аспекти геополітики Франції. Геополітичні інтереси Франції в Африці. Сучасна геополітика Франції.	2	3
17.	Геополітична ситуація в Середземномор'ї. Геополітика сучасної Італії в Європі. Геополітика Іспанії.	2	3
18.	З. Бжезінський про українську державу як геополітичну вісь. С. Хантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України. Г. Кіссінджер про місце та роль України в новій системі глобального балансу сил.	2	3
19.	Коротка характеристика геополітичних доктрин України. Можливі наслідки інтеграції України до Євразійського та Євроатлантичного простору. Південно-східний вектор української геостратегії в структурі українських геополітичних інтересів.	2	3
20.	Геостратегічний “Джакотський трикутник”. Геостратегія США в Південно-Східній та Південній Азії. Стратегія США на Близькому Сході.	3	4
21.	Геополітичні інтереси США в Африці. Геополітика США щодо країн Північної та Тропічної Африки.	3	4
22.	Геостратегічна роль США в Америці. Геоекономічна інтеграція в НАФТА. Геополітичні інтереси США в Латинській Америці.	2	4
23.	Геополітика сучасного Пакистану.	2	3
24.	Теорія ісламського світового порядку. Геополітичні проблеми взаємовідносин ісламського і західного світів.	2	3
25.	Арабські країни: спільні риси геополітики. Геополітична роль Саудівської Аравії. Геоекономічний потенціал Ірану, його геополітика.	2	3
26.	Геополітика Туреччини, її роль у Чорноморському регіоні та на Близькому Сході. Геополітичні аспекти проблеми Кіпру.	3	3
27.	Геостратегічний вектор Росії на співпрацю з Китаєм.	2	2
28.	Геополітичні аспекти взаємовідносин між Росією й Японією.	2	2
29.	Геополітика Росії в Південній Азії.	2	2
30.	Сучасна геостратегія Росії на Близькому Сході, в Африці та Латинській Америці	2	3
31.	Магрибські країни: особливості геополітики і геоекономіки. Геополітична ситуація в Західній Африці. Нігерія — провідний актор: зовнішня та внутрішня геополітика.	2	3
32.	Геополітична ситуація в Центральній та Східній Африці; проблеми врегулювання конфліктів. Геополітика Південної Африки. “Африканський	2	3

	ренесанс”.		
33.	Геополітика Куби та Венесуели. Геополітика Мексики; протиріччя між латиноамериканською солідарністю й економічною інтеграцією зі США.	2	3
34.	Геополітична і гео економічна роль Бразилії в Латинській Америці. Геостратегія Бразилії на міжнародній арені. Геополітика Аргентини. Геополітика та гео економіка Чилі.	2	3
	Разом	89	123

4.5. Індивідуальне навчально-дослідне завдання не передбачено

4.6. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни “Геополітика” передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це – комп’ютерна підтримка освітнього процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, проєктний метод тощо).

За джерелами знань на заняттях використовуються словесні (розповідь, бесіда, лекція) та практичні методи.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються проблемно-інформаційний, проєктно-пошуковий, дослідницький методи.

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи навчання:

1) Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності за джерелом знань:

- словесні: лекція-монолог, лекція-діалог, проблемна-лекція, розповідь, пояснення, інструктаж, бесіда, дискусія, диспут;
- наочні: презентація, демонстрація, ілюстрація;
- практичні: практичні роботи, вправи, самостійна робота студентів з різними джерелами інформації, складання конспектів (тез), робота з картою, робота зі статистичними матеріалами, підготовка рефератів, доповідей, повідомлень, презентацій, метод проєктів, аналіз проблемних ситуацій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей, прогнозування тощо.

2) Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- метод проблемного викладу матеріалу;
- моделювання життєвих ситуацій;
- мозковий штурм;
- метод опори на життєвий досвід;
- навчальної дискусії.

3) Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- фронтальне та індивідуальне усне опитування;
- письмове опитування;
- перевірка практичних робіт;
- перевірка конспектів (тез);
- перевірка виконання самостійної роботи;
- захист рефератів, повідомлень, мультимедійних презентацій, проєктів;
- контрольна робота;

- перевірка виконаних завдань у класі на платформі Google Classroom тощо.

Дистанційні методи навчання: телекомунікаційні методи (інтерактивні лекції, практичні заняття, on-line консультації в режимі зустрічей у Google Meet; робота у Viber-групах, самостійна робота студентів з використанням освітньої платформи Google Classroom.

4.7. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- екзамен;
- реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Використовуються такі методи контролю (усний, письмовий), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності.

Поточний контроль. *Завданням поточного контролю є* перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацювати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Об'єктами поточного контролю знань студента є систематичність та активність роботи на заняттях; виконання завдань для самостійної роботи.

Оцінюванню підлягають:

- рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на практичних заняттях;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- активність при обговоренні питань практичного заняття;
- виконані практичні роботи;
- реферати, презентації, доповіді;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань тощо.

Методи поточного контролю: фронтальне та індивідуальне усне опитування, письмове опитування, перевірка практичних робіт, перевірка конспектів (тез), перевірка виконання самостійної роботи, захист рефератів, повідомлень, мультимедійних презентацій, проєктів; контрольна робота; перевірка виконаних завдань у класі на платформі Google Classroom тощо.

У разі невиконання завдань поточного контролю студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття за дозволом завідувача кафедри. Порядок такого контролю регламентований викладачем.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з політичної географії

Оцінювання якості знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Поточне оцінювання

Поточне оцінювання здійснюється на практичних заняттях, консультаціях (при відпрацюванні пропущених занять чи при бажанні підвищити попередньо отриману оцінку) та під час контролю за самостійною роботою студентів.

Види робіт студентів, які підлягають поточному контролю:

- усна відповідь;
- виконання практичної роботи;
- доповідь чи повідомлення;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;

- письмові завдання (контрольні, самостійні роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань.

На кожне практичне заняття з теми виділяється 10 балів, в тому числі:

- **5 балів** за усну чи письмову відповіді на теоретичні питання, презентацію або реферат з теми;

- **5 балів** за практичні завдання.

На самостійну роботу студентів виділяється **10 балів**.

Крім того студенти мають змогу отримати **0,5 б.** за доповнення, **5 балів** за презентацію або реферат з теми.

В рамках вивчення курсу є можливість визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, за умови, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають окремому розділу, темі/темам курсу методики навчання географії, які передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання студентських теоретичних усних відповідей на практичних заняттях Враховується:

- рівень осмислення навчального матеріалу;
- рівень сформованості аналітичних вмінь і концептуальних підходів;
- повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;
- використання додаткової літератури;
- порівняння, зв'язок з практикою, наявність висновків.

5 б. ставиться за досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату геополітики та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільне оперування різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Аналізує різні підходи до трактування тієї чи іншої проблеми. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань геополітики та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. У відповіді мовні та стилістичні помилки.

4 б. ставиться у випадку, коли відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі стилістичні помилки.

3 б. ставиться коли відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з геополітики. Понятійно-термінологічний апарат геополітики в цілому сформований, але студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми, геополітичні ідеї провідних вчених. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

2 б. ставиться коли відповідь фрагментарна. Студент не має системних знань з геополітики. Понятійно-термінологічний апарат геополітики майже не сформований. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні

посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми, геополітичні ідеї провідних вчених. Відповідь має формальний характер. Студент не може застосувати знання на практиці. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

1 б. ставиться коли відповідь дуже поверхова. Студент не має системних знань з геополітики. Понятійно-термінологічний апарат геополітики не сформований. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу.

Критерії оцінювання практичної роботи

5 б. ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав всі завдання практичної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу з теми практичного заняття. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував високий рівень оволодіння уміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Якісно та охайно виконаний графічний та картографічний матеріал. До кожного завдання наявні висновки та узагальнення. Студент застосував творчий підхід до виконання завдань. У практичній роботі відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

4 б. ставиться, коли студент виконав всі завдання для практичної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь на питання викладача при захисті роботи майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Картографічний та графічний матеріал виконаний якісно, але не достатньо охайно. Наявні висновки до кожного завдання, але у деяких висновках недостатня доказова база. У практичній роботі присутні окремі стилістичні помилки.

3 б. ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав всі завдання практичної роботи, але 1/2 з них виконана не досить якісно. Відповідь на теоретичні питання під час захисту практичної роботи неповна, фрагментарна. Студент продемонстрував недостатній рівень оволодіння уміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо. Картографічний та графічний матеріал виконаний неякісно. У роботі наявні фактичні та/або стилістичні помилки.

2 б. ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань практичної роботи. Демонструє вкрай поверхові знання з тем теоретичного блоку під час захисту роботи. Студент недостатньо оволодів уміннями аналізу, порівняння тощо. Картографічний та графічний матеріал відсутній або виконаний з помилками та неохайно. Відсутні висновки до окремих завдань або більшість висновків помилкові. У роботі наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

1 б. ставиться, коли студент якісно виконав 1/3 завдань практичної роботи. Демонструє вкрай поверхові знання з тем теоретичного блоку під час захисту роботи. Студент не оволодів уміннями аналізу, порівняння тощо. Картографічний та графічний матеріал відсутній. Відсутні висновки. У роботі наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання рефератів

При оцінюванні реферату враховуються:

- ступінь розкриття теми;
- рівень науковості та доступності тексту реферату;
- вміння працювати з науковою літературою, систематизувати та структурувати матеріал;
- наявність авторської позиції, самостійність оцінок і суджень;
- використання при підготовці реферату декількох джерел інформації;
- дотримання вимог до оформлення реферату (наявність титульної сторінки, плану, вступу; правильність оформлення посилання на використані джерела; список використаних джерел; оцінка грамотності та культури викладу; дотримання вимог до обсягу реферату тощо);
- вільне володіння матеріалом реферату при захисті.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за реферат – **5 балів**.

5 балів ставиться, коли виконані всі вимоги до написання реферату: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

4 бали ставиться, коли основні вимоги до реферату виконані, але при цьому допущені незначні недоліки, не зовсім витриманий обсяг реферату, є недоліки в оформленні.

3 бали ставиться, коли основні вимоги до реферату виконані, але при цьому допущені значні недоліки, є значні неточності у викладі матеріалу; відсутня логіка викладу, не витриманий обсяг реферату; є недоліки в оформленні.

2 бали виставляється якщо є істотні відступи від вимог до реферування, тема висвітлена дуже поверхово або частково, відсутні висновки; не витриманий обсяг реферату; є серйозні недоліки в оформленні.

1 бал виставляється у випадку, коли тема реферату не розкрита, продемонстровано нерозуміння студентом проблеми; обсяг реферату занадто малий; не дотримано вимог до оформлення реферату.

Критерії оцінювання презентації

При оцінюванні комп'ютерної презентації враховуються:

- наявність титульного слайда, на якому зазначено назву доповіді/презентації та відомості про авторів;

- логічна послідовність слайдів;

- дотриманні вимог до тексту слайдів (наявністю заголовків, які висвітлюють основну ідею цього слайда; не більше ніж 6-8 рядків тексту на слайді, по 6-8 слів у рядку; текст повинен складатися з простих речень та коротких слів; розмір символів тексту має бути достатнім для розпізнавання з найвіддаленішого кутка аудиторії, рекомендований розмір символів не менше ніж 24 пт.).

- дотримання вимог до графічних об'єктів на слайдах (кількість зображень повинна бути достатньою для ілюстрації змісту слайда або виступу, але не переобтяжувати сприйняття відомостей; варто вибирати такі зображення, на яких деталі добре розрізняються; на одному слайді мають бути зображення одного стилю (або фотографії, або мальовані зображення) тощо).

- дотримання вимог до оформлення презентації: слайди не повинні бути перенасичені текстом, а містити більше графічних, картографічних та ілюстративних матеріалів; усі слайди бажано оформлювати в одному стилі; у кольоровій гамі презентації рекомендується використовувати не більше ніж 2-3 кольори та 2-3 їх відтінки; для демонстрації презентації на великому екрані з використанням мультимедійного проектора колір тла слайдів має бути світлим; колір тексту має бути контрастним до кольору тла.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за презентацію – **5 балів**.

5 балів ставиться, коли виконані всі вимоги до змісту презентації, повною мірою розкрита тема, дотримана логіка викладу матеріалу, витриманий обсяг презентації, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення слайдів.

4 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені незначні недоліки, дещо порушена логіка викладу або не зовсім витриманий обсяг презентації, є недоліки в оформленні слайдів.

3 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені значні недоліки у викладі матеріалу; відсутня або порушена логіка викладу; не витриманий обсяг презентації або матеріалу у слайдах; є недоліки в оформленні слайдів.

2 бали виставляється якщо є істотні відступи від вимог до презентації, тема висвітлена дуже поверхово або частково; відсутня логіка викладу, відсутні висновки; не витриманий обсяг реферату; є серйозні недоліки в оформленні слайдів.

1 бал виставляється у випадку, коли тема презентації не розкрита, продемонстровано нерозуміння студентом проблеми; обсяг презентації занадто малий; не дотримано вимог до оформлення слайдів.

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

9-10 балів ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав всі завдання для самостійної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми курсу геополітики, що виноситься на самостійне опрацювання. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Наявні посилання на декілька джерел

інформації. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Аналізує різні підходи до трактування тієї чи іншої проблеми. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань геополітики та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє уміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу, культурою мовлення. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

6-8 балів ставиться, коли студент виконав всі завдання для самостійної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, методологічних підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Присутні окремі стилістичні помилки.

4-5 балів ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань. Демонструє досить поверхові знання з тем, винесених на самостійне опрацювання, поверхово відтворює інформацію. Оперує лише окремими фразами, називає розрізнені факти. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

1-3 бали ставиться, коли студент виконав менше 1/3 завдань, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію. Оперує лише окремими фразами. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Контрольні роботи

До контрольних робіт допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання модульного контролю викладач позбавляє можливості продовжувати виконання контрольних завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Результати перевірки КР доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Перескладання КР допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

Студент, який не з'явився на модульний контроль (незалежно від причини), має право один раз повторно пройти модульний контроль у визначені викладачем терміни під час поточних консультацій.

Максимальна кількість балів за контрольну роботу – **5 балів**.

Критерії оцінювання контрольної роботи

5 б. ставиться у випадку, коли студент у відповіді на питання продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату геополітики та теоретичного матеріалу з тієї чи іншої теми; вільне оперування різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлене запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний,

доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань геополітики та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні чи стилістичні помилки.

4 б. ставиться, коли відповідь на питання правильна і майже повна, судження студента з питання мають усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. У відповіді висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Матеріал викладено правильною мовою, без орфографічних та граматичних помилок, але присутні окремі стилістичні помилки.

3 б. ставиться, коли відповідь на запитання неповна, частково помилкова та фрагментарна. Студент не має системних знань з даного питання, не повною мірою володіє понятійно-термінологічним апаратом геополітики в цілому сформований. Студент висвітлює лише один підхід до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знаомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні окремі граматичні, фактичні чи стилістичні помилки.

2 б. ставиться, коли у відповіді на питання студент демонструє вкрай поверхові знання з теми. Відповідь неповна та частково помилкова. Студент оперує лише окремими фразами. Понятійно-термінологічний апарат геополітики несформований. Студент відтворює лише окремі фрагменти матеріалу, називає розрізнені факти, часто помилкові. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні, стилістичні або граматичні помилки.

1 б. ставиться, відповідь фрагментарна. Студент оперує лише окремими фразами. Понятійно-термінологічний апарат геополітики несформований. Студент відтворює лише окремі фрагменти матеріалу, називає розрізнені факти, часто помилкові. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні, стилістичні або граматичні помилки.

Крім того студенти мають змогу отримати **0,5 б.** за доповнення, **5 балів** за презентацію або реферат з теми.

Підсумковий (семестровий) контроль

З дисципліни «Основи геополітики» передбачена така форма підсумкового контролю як залік. Першим етапом семестрового контролю є визначення підсумкової семестрової модульної оцінки як суми підсумкових модульних оцінок, отриманих за результатами засвоєння всіх модулів.

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного, модульного контролю та відповідає підсумковій семестровій модульній оцінці. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.

Усім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з цієї дисципліни за КМСОНП (набрали не менше 60 % від 100 балів), сумарний результат семестрового контролю в балах та дворівневою шкалою «зараховано», «не зараховано» та за шкалою ECTS заноситься у Відомість обліку успішності (форма № Н-5.03), Індивідуальний навчальний план студента (форма № Н-2.02), Залікову книжку студента (форма № Н-2.03). У випадку отримання менше 60 балів (FX в ECTS) за результатами семестрового контролю, студент обов'язково здійснює перекладання для ліквідації академзаборгованості.

4.8. Перелік програмових питань для самоконтролю:

1. Об'єкт, предмет, завдання геополітики. Структура геополітики. Міжпредметні зв'язки геополітики. Методи дослідження у геополітиці. Джерела геополітики.
2. Категорії геополітики. Геополітичний простір, його сутність. Геополітичні поля. Геополітичні відносини. Геополітичний баланс сил. Геополітичний контроль. Типи контролю над геопростором.
3. Парадигми геополітики.
4. Основні закони геополітики.
5. Німецька школа геополітики. Фрідріх Ратцель як засновник німецької геополітики. Основні праці та геополітичні ідеї Ф. Ратцеля. Органічна теорія Ф. Ратцеля. Закони експансії (розвитку держави) Ф. Ратцеля.
6. Німецька школа геополітики. Внесок Рудольфа Челлена у розвиток німецької геополітики. Основні праці та геополітичні ідеї Р. Челлена. Концепція «континентальної держави» в працях Ф. Ратцеля та Р. Челлена. Органічна теорія держави Р. Челлена. Закону автаркії Р. Челлена.
7. Німецька школа геополітики. Теорія «Серединної Європи» Ф. Науманна.
8. Німецька школа геополітики. Основні праці та геополітичні ідеї Карла Хаусхофера. Геополітична доктрина панрегіоналізму К. Хаусхофера.
9. Німецька школа геополітики. Основні праці та геополітичні теорії Карла Шмітта («Земля і Море» (концепція «номосу) та теорія «великого простору» (Grossraum).
10. Британська школа геополітики. Гелфорд Маккіндер – засновник англо-саксонської школи геополітики. Геополітична модель (теорія «Хартленда») Г. Маккіндера. Поділ геополітичної історії світу за Г. Маккіндером.
11. Американська школа геополітики. Напрямки американської геополітики: атлантизм або євроатлантизм, мондіалізм, конвергенція, теорія зіткнення цивілізацій.
12. Американська школа геополітики. Головні праці та геополітичні ідеї Альфреда Тасера Мегена. Критерії, які визначають геополітичний статус держави (за А. Мегеном). Ідея переваги морської держави над континентальною у працях А. Мегена.
13. Американська школа геополітики. Ніколас Спайкмен - «батько атлантизму» та «ідейний натхненник НАТО». Основні геополітичні ідеї Н. Спайкмена. Геополітична модель світу Н. Спайкмена.
14. Американська школа геополітики. Семюел Гантінгтон - автор концепції «зіткнення цивілізацій». Цивілізації за С. Хантінгтоном. Суть концепції «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона.
15. Американська школа геополітики. Збігнев Бжезінський. «Теорії конвергенції» З. Бжезінського. Геополітичні ідеї, викладені у праці З. Бжезінського у праці «Велика шахівниця. Американське панування та його геостратегічні імперативи».
16. Американська школа геополітики. Збігнев Бжезінський. Структура геополітичного простору за З. Бжезінським (геостратегічні дійові особи (агенти) та геополітичні центри).
17. Американська школа геополітики. Концепція глобального уніполю А. Страуса. Трьохцентрова просторова будова світу за А. Страусом.
18. Європейський континенталізм. Напрямки європейського континенталізму: внутрішня геополітика, «нові праві», неконфронтаційна геополітика, антиглобалізм. Геополітичні ідеї Поля Відаля де ля Блаша, Іва Лакоста, Андре Зігфрід, П'єра Галлуа, Алена де Бенуа.
19. Російська школа геополітики. Течії російської геополітики в минулому: західництво, слов'янофільство, євразійство, панславизм. Геополітичні ідеї В. П. Семенова Тянь-Шанського.
20. Російська школа геополітики. Сучасні російські геополітичні течії: геополітика націонал-більшовиків, неоевразійство, російсько-націоналістичні геополітичні ідеї, незахідництво.
21. Українська школа геополітики. Степан Рудницький – засновник української геополітики. Геополітичні ідеї Юрія Липи, Дмитра Донцова, М. Дністрянського та ін.
22. Типи систем світоустрою. Наслідки зламу протистояння по осі «Схід — Захід» (за В. Колосовим).
23. Місце України на сучасній геополітичній карті світу. Три сценарії майбутнього розвитку України. Основні вектори сучасної української геополітики.
24. Теорії сучасного світовлаштування. Модель геостратегічних сфер та геополітичних регіонів С. Коена.
25. Теорії сучасного світовлаштування. Концепція уніполярного світу А. Страуса. «Центри сили» і геоелектричні полюси А. Беттлера.
26. Теорії сучасного світовлаштування. Гіпотеза «семи паралелей однополярного світового простору» Йогана Галтунга.
27. Теорії сучасного світовлаштування. Концепція геостратегічних агентів та геополітичних центрів З. Бжезінського.

28. Європа в геополітичному вимірі. Геополітичні проекти перебудови Європи напередодні й під час Першої світової війни.
29. Європа в геополітичному вимірі. Нові пріоритети російського та німецького геополітичного мислення міжвоєнного періоду.
30. Геополітична ситуація в Європі після Другої Світової війни. Місце об'єднаної Європи на сучасній політичній карті світу. Інституційна структура ЄС. Розширення ЄС – можливості й перспективи для України.
31. Геополітичний образ сучасної Європи.
32. Геополітична ситуація в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Загальна характеристика основних геополітичних акторів. Особливості сучасної геополітичної ситуації у Східній та Південно-Східній Азії.
33. Геополітична ситуація в Південній Азії. Індія як регіональна держава. Геополітичні проблеми утворення незалежної Індії. Взаємовідносини між Індією і Пакистаном. Відносини між Індією і КНР.
34. Особливості сучасної геополітичної ситуації у Центральній Азії та Закавказзі.
35. Геополітична ситуація на Близькому Сході. Теорія ісламського світового порядку. Геополітичні проблеми взаємовідносин ісламського і західного світів. Арабські країни: спільні риси геополітики. Геополітична роль Саудівської Аравії. Геополітика Ірану.
36. Геополітичне положення КНР. Геополітична ідея “Великого Китаю”. Зростання геополітичної могутності. Геополітичні і гео економічні аспекти взаємовідносин між КНР і США. Геополітична проблема Тайваню. Регіональна геополітика КНР.
37. Японія як геостратегічний союзник США. Проблема “Північних територій”. Взаємовідносини між Японією і Китаєм. Регіональна геополітика Японії.
38. Геополітика Туреччини, її роль у Чорноморському регіоні та на Близькому Сході. Геополітичні аспекти проблеми Кіпру.
39. Геополітичні доктрини США XIX- поч. XX ст.
40. Геополітичні доктрини США – після Другої світової війни.
41. Розвиток геополітичної стратегії США в період Холодної війни.
42. Північноамериканська інтеграція. Геостратегічні пріоритети Канади і Мексики.
43. Поле геостратегічних інтересів США. Американська зона геополітичного впливу.
44. Загальна характеристика геополітичної ситуації в Африці. Інтеграційні процеси в Африці.
45. Африка – регіон конфліктів. Осередки збройних конфліктів та проявів тероризму в Африці.
46. Геополітична ситуація в Латинській Америці. Бразилія – новий регіональний лідер.
47. Інтеграційні процеси у Латинській Америці. Антиамериканський геополітичний вектор у Латинській Америці. Конфлікти в Латинській Америці.
48. Геополітична ідеологія в Російській Федерації.
49. Геополітичне позиціонування Росії: передісторія та сучасність.
50. Геополітика Російської Федерації в пострадянському просторі. Проблеми взаємодії України й Російської Федерації в сучасних умовах.
51. Проект “Велика Євразія” в геостратегії РФ. Геостратегічний вектор Росії на співпрацю з Китаєм. Геополітичні аспекти взаємовідносин між Росією й Японією.
52. Внутрішня геополітика України як засіб оптимізації територіально-політичної системи. Завдання державної геополітики України. Проблеми зміцнення державного кордону України та оптимізації геополітичних стосунків із сусідніми державами.
53. Зовнішня геополітика України в контексті світових територіально-політичних процесів. Україна в геополітичній стратегії світового співтовариства. Особливості геополітичного статусу України та необхідність їх врахування в українській геополітичній доктрині.
54. Входження України в систему міжнародних відносин: реальні здобутки та нерозв’язані проблеми. Головні геополітичні реалії, що детермінують українську геостратегію: США, об’єднана Європа та Росія. Багатовекторність української геостратегії.
55. З. Бжезінський про українську державу як геополітичну вісь. С. Хантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України. Г. Кіссінджер про місце та роль України в новій системі глобального балансу сил.
56. Україна в геополітичному просторі колишнього СРСР. Геополітичний сенс Кримської проблеми.
57. Сучасні геополітичні проблеми України.
58. Геополітичні доктрини України.
59. Національні інтереси сучасної України та їх геополітичні аспекти. Проблема “убезпечення” західного та євразійського векторів української геостратегії. Можливі наслідки інтеграції України до Євразійського та

Євроатлантичного простору. Південно-східний вектор української геостратегії в структурі українських геополітичних інтересів.

4.9. Схема нарахування балів, які отримують студенти

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальне завдання									Сума	
Розділ 1			Розділ 2						Самостійна робота	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	10	
5	5	20	10	10	10	10	10	10		

T1, T2 ... T7 – теми розділів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73		
60-63	задовільно	незараховано
35-59	незадовільно	
1-34	незадовільно	

5. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

5.1. Рекомендована література

Основна

1. Геополітика в постатях і термінах: підручник для студентів і аспірантів спеціальності “Політологія” / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. - Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. - 786 с.
2. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія. підручник. - К., 2012. – 416 с.
3. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навч. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
4. Політична географія і геополітика: Навч. посібник / Б.П.Яценко, В.І.Стафійчук, Ю.С.Брайчевський та ін.; за ред. Б.П.Яценка. – К.: Либідь, 2007. – 255 с.
5. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 556 с.
6. Трохимчук С.В., Федунь О.В. Політична географія світу: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 422 с.
7. Яценко Б.П. Політична географія: навч. посіб. – К.: Вид. Ін-ту сходознавства НАНУ, 2005. – 134 с.

Допоміжна

1. Алексеева Т.І. Міжнародні організації: Навч. Посіб. - Х.: Вид-во ХНЕУ, 2006.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. — Львів: Лілея-НВ, 2000. — 236 с.
3. Блїй де Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти: Пер. з англ. — К.: Либідь, 2004. — 740 с.
4. Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник. - Ужгород: “ФОП Сабов А.М.”, 2017.
5. Врублевський В. К., Хорошковський В. І. Український шлях. Начерки: Геополітичне становище України та її національні інтереси. – К., 1997. – 426 с
6. Гантінгтон П. С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Пер. з англ. —

- Львів: Кальварія, 2006. — 747 с.
7. Дергачов В. А. Геополітика. — К.: ВИРА-Р, 2000. — 448 с.
 8. Дністрянський М.С. Геополітика: навч. посіб. - Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2011.
 9. Дністрянський М. С. Україна в політико-географічному вимірі. - Львів, 2000
 10. Дністрянський М.ю С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. - Львів, 2006.
 11. Дністрянський М. С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій. - Львів 1998.
 12. Липа Ю. Чорноморська доктрина. - Варшава, 1940.
 13. Липа Ю. Розподіл Росії. - Київ-Одеса, 1941.
 14. **Маслова Н. М., Мирза-Сіденко В. М.** Динаміка електоральних симпатій населення Кіровоградської області в контексті політико-географічних процесів в Україні / Н. М. Маслова, В. М. Мирза-Сіденко // Науковий вісник Херсонського державного університету – Серія: Географічні науки. – 2018. – № 9 – С. 62-68.
 15. **Маслова Н. М.,** Мунтян П. П. Сепаратизм в сучасному світі: суть, причини та регіональні різновиди // Н. М. Маслова, П. П. Мунтян // Матеріали обласної науково-практичної конференції «Стратегії інноваційного розвитку природничих дисциплін: досвід, проблеми та перспективи» (м. Кропивницький, 22 березня 2018 р.) // Збірник наукових праць. – Кропивницький. – ЦДПУ, 2018. – С. 218-227
 16. Мадіссон В. В., Шахов В. Л. Сучасна українська геополітика. — К.: Либідь, 2003. — 176 с.
 17. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища шк., 1996. – 232 с.
 18. Соціально-економічна географія України: Навч. посіб. / За ред. О.І. Шаблія. – Л.: Світ, 2000. – 680 с.
 19. Сюткін С.І. Політична карта світу як супероб'єкт політичної географії // Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки. – Вип. 1. – 2010. – С. 82-87.
 20. Сюткін С.І., Зінченко І.В. Функції державних кордонів // Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки. – Вип. 1. – 2010. – С. 93-99.
 21. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. – Л.: Вид.центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 444 с.
 22. Шаповал В. Державний лад країн світу: Довідник. – К.: Укр. Центр правових студій, 1999.
 23. Швець О. Б. Електоральна рубіжність Кіровоградської області / О. Б. Швець, **Н. М. Маслова** // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. – Серія: Географія. – 2013. – Т.26 (65). – № 4. – С. 169–182
 24. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і при-кладний аспекти / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: МАУП, 2002. — 488 с.
 25. Taylor, Pater T. Political geography: world – economy – nation – state and locality. - London, 1985.

5.2. Методичне забезпечення

1. Тексти лекцій (в електронному варіанті).
2. Методичні розробки практичних занять (в електронному та паперовому варіанті)
3. Матеріали в навчальному класі "Геополітика" на освітній платформі Google Classroom

5.3. Інформаційні ресурси (перелік інформаційних ресурсів)

1. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook> – Щорічний довідник ЦРУ «Книга фактів».
2. <http://www.delukr.ces.eu.int> – сайт Представництва Європейської Комісії в Україні.
3. <http://www.europa.eu.int> – офіційний сайт Європейського Союзу.
4. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/696.htm> – офіційний сайт Міністерства зовнішніх справ України.
5. <http://www.nato.int> – офіційний сайт НАТО.
6. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.

7. <http://www.un.org> – офіційний сайт ООН.
8. <http://www.worldbank.org> – звіти про розвиток Світового банку.
9. <http://www.world-tourism.org/ruso/index.htm> – офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ВТО).
10. Служба зовнішньої розвідки України. – Режим доступу: <http://www.szru.gov.ua/>
11. The Security Service (MI-5). – Режим доступу: <https://www.mi5.gov.uk/>
12. Представництво ООН в Україні. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua>
13. МЗС України. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/4130.htm>
14. «Чорноморська безпека». – Режим доступу: <http://www.nomos.com.ua/>

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральноросійському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене вченою радою, протокол №2 від 30.09.2019; №10 від 07.02.2022).

Примітки:

1. Робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом закладу вищої освіти і містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролів.

2. Розробляється викладачем. Робоча програма навчальної дисципліни розглядається на засіданні кафедри і затверджується завідувачем кафедри.